

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum possint immutare intellectum hominis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

porale nō immutatur ex corporali immutatione, nisi dispositiue. Efectiue autem mutari pōt, uel ab ipso hoīe s̄m q̄ voluntas mouet seipsam, uel a Deo qui interius operat̄. Vnde s̄m hoc daemones non possunt mouere aīam ad aliquid intendendum.

AD QVARTVM dicendū, q̄ ad hoc q̄ hō actu cōsideret s̄m spēs, quā habitualiter in intellectu existunt, requiritur intentio voluntatis. Nam habitus est quo quis agit cū uoluerit, ut d̄r in 3. de aīa. & similiter per intentionem appetitus sensitiui continetur, q̄ actu aīal imaginatur ea quā prius in memoria conseruabantur: p̄t̄ autem & hoc in homine fieri per intentionem appetitus intellectiui, secundum quod appetitus superior mouet inferiorem.

AD QVINTVM dicendū, q̄ species quā preexistit in organis sentiendi medio mō se habent interactū p̄fectum, & potentia parā, sicut & spēs quā habitualiter existunt in intellectu, & per solam intentionem appetitus reducuntur in actum p̄fectum.

AD SEXTVM dicendū, q̄ apprehensio sensitiua hoīs nata est immutari, sicut a proprio moriūo duplicit̄. Vno modo s̄m aliquid moriūo exterioris, quod quidem fit s̄m motum a rebus ad animam: alio modo, s̄m aliquid interioris motiūo, quod quidem fit s̄m motum ab anima ad res, & utroque motiūo daemones uī potest, ad immutandum hominis imaginationem uel sensum.

AD SEPTIMVM dicendū, quod uerbum illud Aug. non est sic intelligendum, q̄ ipsam vim phantasticam hominis, aut etiam speciem in ipsa cōseruata alicui corpore circūdet, ut sic ipsam sensibus aliorum obijciat. sed quia ipse daemones qui speciem & imaginationem alicuius hominis format, aliam similem speciem, uel corporaliter exterioris aliorum sensibus obijcit, uel intrinsecus in eorum sensibus similem speciem operatur.

AD OCTAUM dicendū, q̄ daemones immutat potentiam imaginatiuā, uel sensitiuā hoīs, non quasi ipse se exhibeat mediū, uel obiectū: sed inquantū propriū subiectum sensitiuā, uel imaginatiuā uirtutis accēdit ad ipsam, ut supra dictum est.

AD NONVM dicendū, q̄ daemones nō immutat potentiam sensitiuā & imaginatiuā se ei obijciendo, ut offensum est: sed eam transmutando, non quidem alterando, nisi quantum ad motū locale: quia non pōt de se imprimere nouas species, ut dictum est. Immutat autē transmutando siue localiter mouendo, non quidē substantiam organi diuidendo, ut sic cōsequatur sensus doloris: sed mouēdo spiritus & humores. Quod autem ulterius obijciatur, q̄ sequitur q̄ secundum hoc daemones nō possit aliquid nouū homini demonstrare secundum imaginariā uisionē, dicendum est, q̄ nouum aliquid potest intelligi dupliciter. vno modo totaliter nouum & secundū se, & secundum sua principia. & secundum hoc daemones nō pōt aliquid nouū homini, secundum uisionē imaginariā demonstrare. Non enim pōt facere q̄ cæcus natus imaginatur colores, uel q̄ surdus natus imagine sonos. Alio modo, d̄r aliqd nouum secundum speciem totius, puta, si dicamus esse nouum in imaginatione, quod aliquis imaginatur montes aureos quos nūquam uidit. Quia tamen uidit & aurū & montem, potest naturali motu imaginari in hoīe phantasma aurei mōis. & hoc etiam modo daemones potest aliquid nouum imaginationi offerre, s̄m diuersas cōpositiones motuū & specierum, quasi quorundā seminum in organis

A sensibilibus latentū, quorū uirtutē ipse cognoscit.

AD X. dicendū, q̄ sicut Aug. dicit in li. de Tri. Multa daemones possunt uirtute sua natura, quā non possunt propter prohibitionem diuinā. dicendū est ergo quod daemones possunt uirtute sua natura phantasmata perturbando, totaliter intelligibilem cognitionem hominis impedire, sicut patet in arreptijs: non tamen semper hoc facere permittuntur.

AD XI. dicendū, quod quia angelus bonus uel malus ubi operatur, ibi est secundum Dam. conseruens est, quod quando daemones humores & spiritus commouet ad aliquid ostendendum, quod ibi existat. Quod autem dicit Hierony. quod daemones non est intus in idolo, non est intelligendum quod non possit intus esse in idolo: quia cum sit spiritualis substantia, non impeditur corpora penetrare: sed intelligitur quod non est in idolo, sicut anima in corpore, ut ex idolo & daemone fiat aliquid unum, sicut Gentiles arbitrabantur.

ARTICVLVS XII.

Utrum daemones possint immutare hominis intellectum.

AD VODECIMO quaeritur, utrum daemones possint immutare hominis intellectum. & uideatur quod non. Intellectus enim hominis comparatur Soli, secundum illud quod dicitur Sap. 5. ex persona impiorum, Sol intelligentia non est ortus nobis: sed daemones non potest immutare solem uisibilem: ergo multo minus potest immutare intellectum humanum.

¶ 1 Præ. Nihil transmutat, nisi quod est in potentia: sed anima humana est in actu completo quātū ad intelligibilia, & ē quātū ad imaginabilia. Dicit. n. Aug. 12. super Gene. ad literam. Quā uis prius uideamus aliquod corpus q̄ antea non uidebamus, atq; inde incipiat imago eius esse in spiritu nostro, q̄ illud cum absens fuerit recordemur: tamen eandem eius imaginē, nō corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. & in 10. de Trin. dicit, q̄ anima imagines corporum conuoluit, & rapit facta in semetipsa de semetipsa. ergo uidetur quod non possit intellectus hominis a daemone immutari.

¶ 2 Præ. Magis appropinquat intellectui humano uis imaginatiua q̄ demones, quā uis imaginatiua radica in eadē essentia aīa: sed uis imaginatiua nō pōt immutare uim intellectuā hoīs, quā immateriale non immutatur a materiali. ergo uidetur quod daemones non possit intellectum hominis immutare.

¶ 3 Præ. Intellectus se hēt ad intelligibilia, sicut materia ad formā, quē fit in actu per formas, sicut intellectus p̄ intelligibilia: sed si aliqua materia sit quē hēt aliquam formam semp̄ sibi p̄sentem, nunquā potest immutari ad aliam formā: sicut patet in corpore cœlesti. Intellectus autē humanus hēt aliquod intelligibile semp̄ sibi p̄sens. sc̄ seipsum: quia ipse sibi intelligibilis est. ergo nullo modo daemones pōt eum immutare ad aliquod intelligibile.

¶ 4 Præ. Intellectus p̄prie immutatur a docente, q̄ reducit ipsum de potentia in actum, ut patet per Philo. in 8. Phisic. sed solus Deus interioriter docet, ut patet per Aug. in lib. de Magis. ergo uidetur q̄ daemones non potest interioriter intellectum immutare.

¶ 5 Præ. Intellectus immutatur per illuminationē, sed illuminare intellectum humanū cōpetit Deo, qui illuminat omnē hominem uenientem in hunc mundū, ut dicitur Ioan. 1. non autem conuenit daemones, quia nulla est conuentio lucis ad tenebras, ut dicitur

Lib. 1. cap. 9. tom. 3. D. 446.

Li. 1. cap. 17. & lib. 1. c. 9.

Lib. 12. cap. 16. a. media tom. 2.

Li. 10. cap. 6. circa finem tom. 3.

Lib. 8. com. 32. tom. 3.

In li. de magistro. c. 11. 13. 14. to. 7.

dicatur 2. ad Corin. 6. Ergo videtur, quòd demones non immutent intellectum humanum.

¶ 7 Præt. Cognitio intellectiua secundū duo fit. scilicet secundum lumen intelligibile, & secundū species intelligibiles: sed demon non potest mouere animā ad cognitionem intelligibilem ex parte luminis intellectualis, quia hoc præexistit in homine a natura: similiter etiam, nec ex parte specierum intelligibilium: quia species intellectus substantiæ spiritualis sunt vniuersaliores, & improporionatæ intellectui humano. Nullo ergo modo, demon potest immutare animam humanam ad intelligibilem cognitionem.

¶ 8 Præt. Aug. dicit in lib. 83. Quæstionū, quod qui non intelligit verū, nihil intelligit: sed ad demones potius pertinet inducere hominē in falsitatē quā in veritatē, scilicet in illud Ioan. 8. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur. Ergo videtur quod demones non possunt immutare animam hominis ad cognitionem.

¶ 9 Præt. Aug. dicit in lib. 18. de ciui. Dei, quòd quidam Phil. quædam Platonica dogmata cuiusdam in somnis exposuit, quod operationi demonum Aug. attribuit. ergo demones possunt immutare animam hominis ad aliquid intelligendum.

¶ 10 Præt. Super illud Iob. 37. Ingreditur bestia latibulum suum, dicit Greg. in Moralibus quod demon in mentem etiam sanctorum ingredi potest: sed manere ibi non potest. ergo videtur quòd possit mentem hominis mouere ad aliquid intelligendum.

¶ 11 Præt. Aug. dicit in 19. de ciui. Dei, quod demon potest vti aīa sapientis ut vult: sed aīa sapientis est potentissima. ergo videtur quòd multo magis demon possit alias animas mouere ad aliquid intelligendum.

¶ 12 Præt. Aug. dicit 12. super Gen. ad literam, quod sicut spiritus imaginarius hominis adiuuatur, ut formas imaginarias videat, ita etiam mens eius adiuuatur ut eas intelligere possit: sed demon adiuuando vim imaginariam mouet ad visionem imaginariā. ergo adiuuando mentem mouet ad aliquid intelligendum.

RESPON. Dicendum, quòd circa operationem demonis duo sunt consideranda. Primo quidem, quid possit ex virtute propriæ naturæ secundū quomodo naturali virtute utatur ex malitia propriæ naturæ. eadem possunt demones quæ & boni Angeli: quia est eorum eadem natura communis. Est autem differentia in vīu virtutis secundum bonitatem & malitiam voluntatis. nam boni angeli ex charitate hominem ad bonum iuuare intendunt ad perfectam cognitionem veritatis, quam demon impedire intendit, sicut & alia hominis bona. Est autem considerandum, quòd intellectualis hominum operatio secundum duo perficitur, scilicet secundum lumen intelligibile, & secundum species intelligibiles: ita tamen, quòd secundum species fit apprehensio rerum: secundum lumen intelligibile perficitur iudicium de apprehensis. Inest autem animæ humanæ naturale lumen intelligibile, quod quidem ordine naturæ est infra lumen angelicum. & ideo sicut in rebus corporalibus superior virtus adiuuat, & confortat inferiorem virtutem: ita per lumen angelicum confortari potest lumen intellectus humani ad perfectius iudicandum, quòd Angelus bonus intendit, non autem Angelus malus. Vnde hoc modo, angeli boni mouent animā ad intelligendum: non autem demones. Ex parte autem specierum Angelus bonus, vel malus potest immutare hominis intellectū ad aliquid intelligendum, non quidem influendo species in ip-

sum intellectū: sed quædam signa exteriora addendo, quibus intellectus excitatur ad aliquid apprehendendum, quòd etiam homines facere possunt. Vt vltorius angeli boni vel mali possunt interius in dāmodo disponere & ordinare species imaginarias, scilicet in quod competit ad aliquid intelligibile apprehendendum. Quòd quidem angeli boni ordinant species imaginarias bonum, demones autem ad hominis mentem quātum ad effectū peccati, prout. si hō ex his apprehēdit mouetur ad superbiam, vel ad aliud aliud peccatum: vel ad impediendū ipsam veritatem veritatis, secundum quod per aliqua apprehēditur homo in dubitationem, quam solent scire, & sic trahitur in errorem. vnde Aug. dicit 83. quæst. quod demon quibusdam nebulis compositis meatus intelligentiæ, per quos panditur rationis radius mentis solet.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod intellectus humanus possibilis non comparatur soli, sed magis est cuiusmodi diaphano illuminabili. Intellectus agens, ut dicit Themistius in commento tertio de anima, secundum Platonem quidem comparatur soli, comparatur intellectum agentem esse substantiam separatam, vnde Aug. in lib. soliloquiorum Deum comparat soli: sed secundum Aristotelem intellectus comparatur lumini in aliquo corpore partem.

AD SECUNDUM dicendum, quòd saluum est in actu completo, nec quantum ad intelligibilia, nec quantum ad sensibilia. Nam intellectus intelligibilem in anima humana distinguitur in plex intellectus. scilicet intellectus agens, & intellectus possibilis. Intellectus autem possibilis est in anima ad omnia intelligibilia. vnde comparatur in qua nihil est scriptum secundum Platonem de aīa. sed intellectus agens est quidam actus in intellectu, non quidem ita quod contineat in se omnia intelligibilia in actu. sicut nec lumen cui comparatur tiner in se colores in actu: sed & lumen habet colores esse visibiles actu, & intellectus agens omnia intelligibilia actu, & secundum hoc intelligibiles non faciunt corpora, aut in intellectu: sed ipse intellectus agens est intellectus agentem, & recipit eas per intellectum possibilem. sicut si oculus corporalis habet lumen & esset lucidus actu, faceret colores in actu, in quantum esset lucidus in actu, & eos in quantum esset diaphanum carnis oculi: sicut aequaliter patet in oculo cati. Quia ad imaginabilia manifestū est, quod vis imaginabilium est in actu perfecto oīum imaginabilium: citur in actu per impressionem sensus. Est causa motus factus a sensu secundum actum in lib. de aīa: alioquin cæcus natus posset videri colores. Sensus autem fit in actu per adhibibilem in organū sensus. vnde Aug. dicit in 19. de ciui. Dei, quod sensus accipit spem ab eo corpore timore, & a sensu memoria, a memoria uero accipit spem. Quod vero dicitur in duodecimo super Gen. ad literam, quod corporis imaginationem mouet in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit, quod est quod virtus incorporea extensio: non est sufficiens ad hoc, quòd faciat species intelligibilem in quantum est imaginata: sed hoc est ex parte huiusmodi tamen corpus exterius uirtutem immutare in corpore organa, quam immutationem sequitur

I

K

¶ 13 Præt. Aug. dicit in lib. 18. de ciui. Dei, quòd quidam Phil. quædam Platonica dogmata cuiusdam in somnis exposuit, quod operationi demonum Aug. attribuit. ergo demones possunt immutare animam hominis ad aliquid intelligendum.

¶ 14 Præt. Super illud Iob. 37. Ingreditur bestia latibulum suum, dicit Greg. in Moralibus quod demon in mentem etiam sanctorum ingredi potest: sed manere ibi non potest. ergo videtur quòd possit mentem hominis mouere ad aliquid intelligendum.

¶ 15 Præt. Aug. dicit in 19. de ciui. Dei, quod demon potest vti aīa sapientis ut vult: sed aīa sapientis est potentissima. ergo videtur quòd multo magis demon possit alias animas mouere ad aliquid intelligendum.

¶ 16 Præt. Aug. dicit 12. super Gen. ad literam, quod sicut spiritus imaginarius hominis adiuuatur, ut formas imaginarias videat, ita etiam mens eius adiuuatur ut eas intelligere possit: sed demon adiuuando vim imaginariam mouet ad visionem imaginariā. ergo adiuuando mentem mouet ad aliquid intelligendum.

RESPON. Dicendum, quòd circa operationem demonis duo sunt consideranda. Primo quidem, quid possit ex virtute propriæ naturæ secundū quomodo naturali virtute utatur ex malitia propriæ naturæ. eadem possunt demones quæ & boni Angeli: quia est eorum eadem natura communis. Est autem differentia in vīu virtutis secundum bonitatem & malitiam voluntatis. nam boni angeli ex charitate hominem ad bonum iuuare intendunt ad perfectam cognitionem veritatis, quam demon impedire intendit, sicut & alia hominis bona. Est autem considerandum, quòd intellectualis hominum operatio secundum duo perficitur, scilicet secundum lumen intelligibile, & secundum species intelligibiles: ita tamen, quòd secundum species fit apprehensio rerum: secundum lumen intelligibile perficitur iudicium de apprehensis. Inest autem animæ humanæ naturale lumen intelligibile, quod quidem ordine naturæ est infra lumen angelicum. & ideo sicut in rebus corporalibus superior virtus adiuuat, & confortat inferiorem virtutem: ita per lumen angelicum confortari potest lumen intellectus humani ad perfectius iudicandum, quòd Angelus bonus intendit, non autem Angelus malus. Vnde hoc modo, angeli boni mouent animā ad intelligendum: non autem demones. Ex parte autem specierum Angelus bonus, vel malus potest immutare hominis intellectū ad aliquid intelligendum, non quidem influendo species in ip-

ptio sensus per virtutem aīe. vnde Aug. dicit in 12. de Trini. Non possumus quidem dicere, q̄ sensum gignat res visibiles. gignit tñ formam velut similitudinem suam, quae fit in sensu, cum aliquid vidēdo sentimus, & sic ēt intelligenda sunt omnia alia verba Augustini his similia. quāuis etiam fm quendam alium modū possit intelligi, q̄ spiritus faciat formas imaginarias in seipso, in quātū. s̄ diuersimode componēdo nouas formas imaginarias gignit, sicut phantasma aurēi montis, ut supra dictum est.

AD TERTIVM dicēdū, q̄ vis imaginatiua magis conuenit cū intellectu humano subiecto: sed quātū ad rōnem speciei plus cōuenit cū eo intellectus Angeli boni vel mali. vnde aliquo mō pōt intellectus Angeli vel dāmonis mouere intellectū hominis, quo nō pōt ipsum mouere vis imaginatiua. & tñ vis imaginatiua quodammodo mouet intellectum possibilem. non quidē uirtute sua, sed uirtute intellectus agētis. Dicit n. Philo. in 3. de anima, q̄ sicut se habet colores ad visum, ita se habet phantasmata ad intellectum possibilem. vnde sicut lumen dat coloribus quādam uirtutem instrumentalem faciendi in mutationem spiritualem in sensu, ita & phantasmata in quantum instrumentaliter agunt in intellectus agentis, faciunt intellectum possibilem in actu intelligibilem specierum.

AD QVARTVM dicēdū, q̄ aliter est de intellectu Angeli, & intellectu humano. Intellectus enim Angeli est sicut aliquid ens actu in genere intelligibilem, & ideo intelligit essentiam suam fm seipsam, & per eam intelligit quaecunque alia intelligit. Nō enim est inconueniens, q̄ per unam formam recipiatur alia, sicut per superficiem recipitur color, unde corpus quod semper habet superficiem, potest ab aliquo extrinseco immutari ad hoc uel illud: sed intellectus possibilis animae humanae est sicut ens omnino in potentia in genere intelligibilem. & ideo nō pōt intelligere seipsam, nisi secundū quod fit actu per speciem intelligibilem.

AD QVINTVM dicēdū, q̄ solus Deus docet interius operado, qui est actor et ipius luminis naturalis: pōt tamen nel Angelus uel dāmon uel homo docere, repraesentando intellectui suum obiectū, ut supra dictum est.

AD SEXTVM dicēdum, q̄ intellectus potest moueri non solum ex parte intelligibilis, sed etiam ex parte obiecti, ut dictum est.

AD SEPTIMVM dicēdū, q̄ bonus Angelus pōt mouere intellectum hoīs ex parte luminis, nō quidē causando lumen naturale in ipso, sed cōfortando, ut dictū est: sed tā Angelus q̄ dāmon pōt mouere intellectum hoīs ex parte speciei intelligibilis, non quidē aequales spēs humano intellectui ingerēdo suis speciebus, sed eo modo quo supra dictū est, componendo formas imaginatas, uel ēt aliqua exteriora signa adhibendo, sicut ēt homo profundas conceptiones intelligibiles quas hēt, pōt alijs notificare, explanando eas secundum quod congruit intellectui auditorum.

AD OCTAVVM dicēdū, q̄ p̄ ipsa uera q̄ dāmon manifestat, intēdit hoīem ad mēdaciū perducere.

Circa ea uero quae in contrariū obijciunt, considerandum est q̄ dāmon dī ingredi posse mentem hominis, non secundum substantiam, sed secundū effectum, in quantum. s̄ instigat hominem ad aliqd cogitandum. Dicitur etiam quod potest uti anima sapientis vt uult, in quantum aliquando Deo per-

mittente impedit usum rationis in homine, sicut patet in arreptitijs, & haec quidem circa quaestiones de malo dicta sufficiant.

Sexdecim Quaestionum de Malo Finis.

S. THOMAE AQUINATIS

VNICA QVAESTIO,

De spiritualibus creaturis.

In undecim articulos diuisa.

¶ Primo enim quaeritur, Vtrum substantia spiritualis sit composita ex materia & forma.

B ¶ Secundo, Vtrum substantia spiritualis possit uniri corpori.

¶ Tertio, Vtrum substantia spiritualis, quae est anima humana, uniat corpori per medium.

¶ Quarto, Vtrum tota anima sit in qualibet parte corporis.

¶ Quinto, Vtrum aliqua substantia spiritualis creata sit non unita corpori.

¶ Sexto, Vtrum substantia spiritualis celesti corpori uniat.

¶ Septimo, Vtrum substantia spiritualis corpori aereo uniat.

¶ Octauo, Vtrum omnes Angeli differant specie ab inuicem.

¶ Nono, Vtrum intellectus possibilis sit vnus in omnibus hominibus.

¶ Decimo, Vtrum intellectus agens sit vnus omnium hominum.

¶ Undecimo, Vtrum potentiae animae sint idē quod animae essentia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum substantia spiritualis sit composita ex materia & forma.

QVAESTIO est de spiritualibus creaturis. Et primo quaeritur, vtrum substantia spiritualis creata, sit composita ex materia & forma. Et videtur quod sic. Dicit enim Boet. in lib. de Trin. Forma simplex subiectum esse nō potest: sed substantia spiritualis creata est subiectum scientiae & virtutis & gratiae. ergo non est forma simplex: sed nec est materia simplex, quia sic esset in potentia tantum, non habens aliquam operationem. ergo est composita ex materia & forma.

In li. de Trini. ante medium lib.

¶ 2 Præ. Quaelibet forma creata est limitata & finita: sed forma limitatur per materiam. ergo quaelibet forma creata est forma in materia. Nulla ergo substantia creata est forma sine materia.

¶ 3 Præ. Principium mutabilitatis est materia. vnde secundum Philo. necesse est ut materia imaginetur in remota. sed substantia spiritualis creata est mutabilis: solus enim Deus naturaliter immutabilis est. ergo substantia spiritualis creata habet materiam.

¶ 4 Præ. Aug. dicit 12. confessionum, quod Deus fecit materiam communem uisibilem & inuisibilem. Inuisibilia autem sunt substantiae spirituales. ergo substantia spiritualis habet materiam.

In lib. de mirabilibus scriptis circa princip. lib. rom. 3.

¶ 5 Præ. Phil. dicit in 8. Metaph. quod si qua substantia est sine materia, statim est ens & unum, & nō est ei alia causa ut sit ens & unū: sed omne creatum habet causam sui esse & unitatis. ergo nullum creatū est substantia sine materia. ergo omnis substantia spiritualis creata est cōposita ex materia & forma.

Lib. 8. cor. 16. tom. 3.

¶ 6 Præ.